

Kaltoinkohtelua kokeneen lapsen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Marjo Puromäki, Milla Östman

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kaltoinkohtelua kokeneen lapsen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Marjo Puromäki, Milla Östman
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2021

Marjo Puromäki, Milla Östman

Kaltoinkohtelua kokeneen lapsen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Vuosi

2021

Sivumäärä 28

Lasten kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen ovat monimutkaisia ilmiöitä. Kaltoinkohtelun muotoja on monenlaisia ja niiden vakavuusaste vaihtelee. Kaltoinkohdellut lapset oireilevat myös aina yksilöllisesti. Varhaiskasvattajat ovat koulutettuja antamaan pedagogista kasvatusta ja heidän lastensuojelulain tuntemuksensa kentällä on hyvin vaihtelevaa. Kaltoinkohdellun lapsen oireilun tunnistaminen lepää usein varhaiskasvattajien harteilla, sillä he saattavat olla ainoita turvallisia aikuisia kaltoinkohdellun lapsen elämässä. Varhaiskasvatuksessa ilmi tulleesta lastensuojelullisesta tarpeesta tiedottaminen lastensuojelulle on varhaiskasvattajien tärkeä tehtävä. Varhaiskasvattajat saattavat pelätä lastensuojeluilmoituksen tekemistä, sillä he eivät aina tiedosta mistä asioista ilmoitus pitää tehdä, eivätkä ole välttämättä varmoja lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessista. Teimme opinnäytetyönä kehittämistyön, oppaan varhaiskasvatuksen työntekijöille, auttamaan heitä toimimaan varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun rajapinnalla. Oppaan aihe syntyi varhaiskasvatuksen kentällä, työntekijöiden tarpeesta.

Opas tehtiin Maarukan ja Kustaantien varhaiskasvatusyksiköiden kasvattajien käyttöön. Sen vuoksi oppaan teon varhaisessa vaiheessa käytettiin menetelmänä varhaiskasvattajien haastattelua, eli alkukartoitusta, jonka avulla oppaan sisällölle saatiin työelämälähtöinen suunta. Tietoperusta oppaaseen kerättiin useasta eri aiheeseen liittyvästä asianmukaisesta kirjasta, Vantaan kaupungin uusimmista ohjeistuksista liittyen varhaiskasvatukseen sekä lastensuojelu-, varhaiskasvatus-, rikos- ja sosiaalihuoltolaista. Oppaassa kerrotaan eri kaltoinkohtelutapojen aiheuttaman oireilun tunnusmerkkejä ja toimintaohjeet siihen vaiheeseen, kun huoli lapsesta on arvioitu todelliseksi. Opas on herättänyt kiinnostusta myös muilla varhaiskasvatukseen liittyvillä tahoilla ja kentän tarve oppaan kaltaiselle yksinkertaistetulle ohjeistukselle, jossa kaltoinkohtelun ilmiöt ja toimintaohjeet löytyvät samasta paikasta, on tunnistettu usean vantaalaisen varhaiskasvatusyksikön johtajatasolla. Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun tulisikin tulevaisuudessa toimia entistä tiiviimmässä yhteistyössä ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä tulisi kouluttaa lisää lastensuojelullisissa asioissa. Näin voimme varmistaa, että kaltoinkohdellut lapset tulevat tunnistetuiksi ja pääsevät avun piiriin.

Asiasanat: Lastensuojelu, Varhaiskasvatus, Lastensuojeluilmoitus, Lapsen kaltoinkohtelu

Marjo Puromäki, Milla Östman

Identification of an abused child in early childhood education

Year

2021

Pages

28

Child abuse and recognizing it are both complicated phenomena. There are many forms of abuse and their levels of seriousness vary. Every abused child also has individual symptoms. The employees of early childhood education and care (ECEC) are educated to give children a pedagogic upbringing. Their knowledge of the law of child welfare in the working life is very volatile. Recognizing an abused child is often the responsibility of the ECEC employees because they might be the only safe adults in the child's life. Even though the employees of child welfare have the expertise, it is still the ECEC employee's important responsibility to let the child welfare know about the children in daycare, that have been abused. ECEC employees might be afraid to do a child welfare notification if they are not sure about the signs of abuse and they do not know the process of a child welfare notification. This thesis was a developmental work, a guide for the ECEC employees to help them to work in the interface of ECEC and child welfare. The need for this guide arose in the working field of ECEC, from the need of the employees themselves. The employees felt that they were insecure about what kind of situations needed child welfare notifications and how to do the notification.

The guide was made for the ECEC centers Maarukka and Kustaantie, for their employees to use in their daily work. Because of that, the ECEC workers were surveyed asking about their needs of knowledge. The survey results gave us a working life direction to head at and pointed out the real needs for this guide. The theoretical background for this developmental work was made using appropriate professional literature, municipality of Vantaa's official guides for the ECEC and child welfare and social welfare act. The guide describes the characteristic symptoms of different child abuse forms and the directives on how to function when the concern of child welfare is evaluated as real. The guide has also attracted interest from other professionals involved in ECEC and the need in the field for simplified guidance such as the guide, where the phenomena and guidelines can be found in the same place, has been identified by several heads of ECEC units. Early childhood education and child welfare should therefore work more closely together in the future, and ECEC employees should be trained in child protection issues. In this way, it can be ensured that abused children are identified and recognize for assistance.

Keywords: Child welfare, Early childhood education and care, Child welfare notification, Child abuse

Sisällys

1	Johdanto.....	8
2	Kehittämistyön tausta ja tavoitteet	9
3	Lapsen kaltoinkohtelun muodot ja yleiset tunnusmerkit	11
3.1	Lapsen kokema laiminlyönti	13
3.2	Lapsen kokema fyysinen väkivalta	14
3.3	Lapsen kokema seksuaalinen hyväksikäyttö	14
4	Varhaiskasvatuksen rooli kaltoinkohtelun tunnistamisessa	16
5	Lastensuojeluilmoitus.....	17
6	Vantaan kaupungin ohjeistukset	17
7	Kehittämistyön menetelmät	19
8	Kehittämistyön toteutus.....	20
9	Kehittämistyön arviointi.....	22
10	Pohdinta luotettavuudesta ja eettisistä kysymyksistä	23
11	Koko työtä koskeva pohdinta	24
	Lähteet.....	26
	Liitteet	28

1 Johdanto

Varhaiskasvatus tavoittaa suuren osan suomalaisessa yhteiskunnassa elävistä lapsista ja perheistä. Kun tähän lisätään varhaiskasvatusyksiköissä tapahtuva esiopetus, lapsimäärä kasvaa. Suomessa elävät lapset läpikäyvät myös neuvola- ja koulujärjestelmän. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada poimittua tietoa oppaan muotoon liittyen lapsen kaltoinkohtelun tunnistamiseen varhaiskasvatuksessa, siihen liittyviin ilmiöihin ja lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessiin. Varhaiskasvatuksessa aikuiset viettävät enemmän aikaa lasten kanssa kuin esimerkiksi neuvoloissa. Opettajat kouluissa opettavat lähes poikkeuksetta yksin noin kahtakymmentä lasta, kun taas varhaiskasvatuksessa yhtä aikuista kohden lapsia on seitsemästä kahdeksaan. Näin havainnoivia aikuisia lasta kohden varhaiskasvatuksessa on enemmän kuin koulussa, ja yhdellä aikuisella jää enemmän aikaa keskittyä lasten tarpeisiin yksilöllisemmin kouluun verrattaessa. Tämä tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksessa työskentelevillä on poikkeuksellinen mahdollisuus löytää ja tunnistaa tukea tarvitsevat perheet sekä kaltoinkohtelua kokeneet lapset. Mielestämme tätä mahdollisuutta tulee hyödyntää kaikin mahdollisin tavoin.

On tärkeää, että hyvinvointipalveluja sekä sosiaalityötä tarjoavat tahot keskustelevat keskenään, jotta "järjestelmästä" tippuminen voidaan ehkäistä ja se voidaan tarvittaessa tunnistaa. Tällä tarkoitamme esimerkiksi niitä perheitä, joiden lapset eivät käy säännöllisesti varhaiskasvatuksessa tai jotka otetaan sieltä jopa kokonaan pois pitkiksi ajoiksi, vaikka se olisi lapsen kehityksen tai hyvinvoinnin kannalta haitallisempi vaihtoehto. Varhaiskasvatuksen on mahdollista toimia ennaltaehkäisevänä hyvinvointia lisäävänä toimijana ja vaikuttaa apua tarvitsevien lapsien ja perheiden tunnistamiseen. Kaltoinkohtelun tunnistaminen varhaiskasvatuksessa ja siihen puuttuminen edellyttävät tiivistä moniammatillista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä. Näin ollen opinnäytetyömme kytkeytyi paitsi varhaiskasvatukseen, myös lastensuojelun kautta sosiaalityöhön.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyö on määrätty lastensuojelulain (417/2007) 3. luvun ja 12 §:n perustavana osana lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Yhteistyöhön sisältyy Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman (2019, 18) mukaan lapsen hyvinvointiin liittyvät teemat kuten opetus, liikunta, kulttuuri, terveydenhuolto, lastensuojelu ja neuvola- sekä sosiaalitoimi. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen ammattilaisia koskee velvoite ilmoittaa sosiaalitoimeen tai tehdä lastensuojeluilmoitus havaitessaan huolta lapsen hyvinvoinnista (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 35; Lastensuojelulaki 417/2007 § 25). Tässä opinnäytetyössä etsimme

vastauksia seuraaviin ilmiöihin varhaiskasvatuksessa: Lasten kaltoinkohtelu, olemassa olevien ohjeistusten repaleisuus sekä ammattilaisten epävarmuus tunnistaa ja toimia huolta herättävässä tilanteessa.

2 Kehittämistyön tausta ja tavoitteet

Milla oli työpaikallaan nuorisokodissa jatkuvasti ilmiön edessä, jossa nuoret ja heidän perheensä olisivat tarvinneet apua jo aikaisemmin. Heistä monen perheessä avuntarve oli ollut olemassa jo paljon ennen lasten teini-ikää. Ymmärtäessään, mikä mahdollisuus varhaiskasvatuksessa on havaita perheiden avuntarve, Milla tiesi haluavansa tuottaa jotain, joka voisi olla lastensuojellisen tarpeen tunnistamisessa avuksi. Aiheesta on olemassa paljon ohjeita, tutkimuksia ja opinnäytetöitä, mutta kun Milla keskusteli varhaiskasvattajien kanssa tehdessään lyhyen sijaisuuden varhaiskasvatuksen opettajana, heistä monikaan ei ollut tietoinen näiden olemassaolosta. Heillä oleva tieto oli murusia sieltä täältä, mutta selkeä ymmärrys oikeasta toimintamallista puuttui koskien kaltoinkohdellun lapsen kanssa toimimista. Milla arveli selkeän oppaan olevan asiaan paras ratkaisu; yksinkertainen, lyhyt ja helposti saatavilla oleva, jolloin se ei huku muun materiaalin sekaan.

Lastensuojellinen lähestymistapa aiheeseen sai vahvistusta siitä, kun tutustuimme Marjon menetelmäharjoittelun aikana kolmannen sektorin lastensuojelulaitoksessa. Vaihdoin ajatuksia liittyen varhaiskasvatuksen toteuttamiseen ja siihen liittyviin kuulemiimme absurdeihin toimintamalleihin liittyen lastensuojellisiin asioihin. Molemmat olimme siis kiinnostuneita niin varhaiskasvatuksesta kuin lastensuojelusta tulevaisuuden työkenttänä ja opiskelimme sosionomeiksi varhaiskasvatuksen opettajan pätevyydellä. Kyseisen harjoittelun päätyttyä otimme toisiimme yhteyttä uudelleen ja sovimme, että teemme yhdessä opinnäytetyön aiheesta kaltoinkohtelua kokeneen lapsen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa.

Tavoitteena oli tehdä kehittämistyö, opas Vantaan Kaupungin Maarukan ja Kustaantien varhaiskasvatuseräyksiköiden ammattilaisille. Oppaan oli tarkoitus kertoa yleisimmistä lapsen kaltoinkohtelun tunnusmerkeistä ja lastensuojeluilmoituksen tekemisen velvoitteesta. Lisäksi oppaan oli tarkoitus toimia kansina, joihin koottiin ja yhdistettiin Vantaan kaupungin varhaiskasvatukseen ja lastensuojeluilmoituksen tekoon liittyviä ohjeistuksia sekä lastensuojelun näkökulmaa. Opinnäytetyöhön kerättiin tietoa olemassa olevista tutkimuksista ja kirjallisuudesta, jotta löydettiin yleisimmät tunnusmerkit lasten kaltoinkohtelussa sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessista. Tämän lisäksi haastattelimme jo mainituissa varhaiskasvatuseräyksiköissä työskenteleviä ammattilaisia, jotta pystyimme tehdä heille suunnatun oppaan, joka vastaa juuri heidän tarpeisiinsa.

Ammattilaisille kerrottiin oppaasta, esiteltiin sen sisältö ja annettiin painettu versio molempiin toimeksiantajan varhaiskasvatyüksiköihin. Näin oppaan käyttö tehtiin helpommaksi varhaiskasvatuksen arjessa. Tämän lisäksi annettiin sähköinen versio, jota voi muokata ohjeistuksien tai yhteystietojen muuttuessa. Opas koottiin luotettavaksi tueksi varhaiskasvatuksen arkeen. Se vastaa esimerkiksi kysymyksiin, miten toimia lapsen kanssa, kun hän kertoo kaltoinkohtelusta tai huomaat kaltoinkohtelun merkkejä sekä mitkä ovat lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessin vaiheet ja velvollisuudet. Opas oli tärkeää luoda, koska se yhdisti samojen kansien alle helposti saatavilla olevaa luotettavaa tietoa lastensuojelullisista asioista. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset hyötyvät jatkossa tuottamastamme oppaasta ja voivat tukeutua sen antamaan tietoon tarvittaessa arjen keskellä. Uskomme myös, että lapset ja perheet hyötyvät oppaasta, sillä se lisää ammattilaisten tietoutta lasten oikeuksista ja vaikuttaa heidän tuleviin käytös- ja toimintamalleihin varhaiskasvatuksen arjessa. Pyrimme siihen, että oppaasta tulisi niin hyvä, että sen voisi ottaa käyttöön Vantaan kaupungin muissakin varhaiskasvatyüksiköissä ja jopa koko maassa.

Opinnäytetyössämme oli kaksi päätavoitetta. Halusimme tukea varhaiskasvatuksen arjessa työskentelevien ammattilaisten osaamista kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja tehdä heille selkeämmäksi lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessin kulkua. Työelämälähtöisten tavoitteiden lisäksi pidimme tärkeänä sitä, että me itse opimme tästä opinnäytetyöprosessista sekä saamme arvokasta tietoa vietäväksi mukamme tulevaisuuden työelämään. Halusimme kasvattaa oppaallamme varhaiskasvatuksen ammattilaisten osaamista asiakkaiden lastensuojelutarpeen tunnistamisessa ja lisätä heidän keskuudessaan tietoisuutta lastensuojelulain tuomasta velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi johtua useasta eri syystä, kuten epävarmuudesta miten ilmoitus tehdään, siitä ettei tunnista kaltoinkohtelun merkkejä, tai pelko siitä, että ilmoitus on aiheeton (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 17). Tässä opinnäytetyössä luodulla oppaallamme voimme vaikuttaa näiden epävarmuustekijöiden poistamiseen.

Oppaan tarkoitus oli siis tuottaa tietoa, jonka avulla varhaiskasvatuksen ammattilainen osaa ratkaista epäselviä ja haastavia tilanteita, joissa ei olla varmoja oikeasta toimintamallista. Alkukartoituksessa selvisi, että varhaiskasvatuksen ammattilaisilla oli tiedossa lastensuojeluilmoituksen tekemisen mahdollisuus, mutta epävarmuus konkreettisesti tehdä se. He olivat erityisen kiinnostuneita lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessin vaiheista ja siitä, mitkä tilanteet vaativat johtajan hyväksynnän. Myös se mietitytti, että mitä tehdään, jos ilmoitus täytyy tehdä välittömästi yksin työvuorossa ollessaan. Tämän lisäksi ammattilaisia kiinnosti ilmoitusvelvollisuuteen liittyvä tieto ja ajantasaiset yhteystiedot muihin tarvittaviin tahoihin kuten lastensuojeluun tai poliisiin.

3 Lapsen kaltoinkohtelun muodot ja yleiset tunnusmerkit

Söderholm ja Kiviti-Kallio (2012, 16) kirjoittavat WHO:n määrittelevän lapsen kaltoinkohtelun seuraavasti:

”Lapsen kaltoinkohtelu käsittää kaikki sellaiset fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin taikka kaupallisen tai muun riiston, joista seuraa todellista tai mahdollista vaaraa lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai ihmisarvolle suhteessa, jossa on kyse vastuusta, luottamuksesta tai vallasta.”

Lasten kaltoinkohtelu on hyvin laaja ja monimutkainen ilmiö, jonka tunnistaminen on usein vaikeaa. Lasten kaltoinkohtelun riski on muita suurempaa perheissä, joissa vanhemmilla on heikko tulotaso, päihdeongelma, mielenterveysongelma tai vanhempien välistä väkivaltaa. (Söderholm & Kiviti-Kallio 2012, 17&33.) Perheet, joiden huoltajiin on käytetty lapsena fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa lisäävät lasten kaltoinkohtelun mahdollisuuden riskiä, sillä kasvatuksellinen toiminta pohjautuu ihmisen omiin kokemuksiin ja toimintamalleihin niiden takana. On myös mahdollista, että huoltaja aiheuttaa lapselle tietoisesti vammoja tyydyttääkseen sairaalloista huomionhakuisuuttaan. Tätä ilmiötä kutsutaan nimellä Münchhausen by Proxy. Myös perheen etnisyys vaikuttaa lapsen kaltoinkohteluriskiin, sillä joissain kulttuureissa lapsen fyysinen kurittaminen on sallittua. (Taskinen 2008, 39.) Suomessa fyysinen kurittaminen on ollut kiellettyä vuodesta 1984 ja siitä määrää laki lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) 1. luku 1§.

Lapsen kaltoinkohtelulla voi olla vakavia fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia ja kognitiivisia vaikutuksia lapsen elämään ja vakavimmissa tapauksissa kaltoinkohtelu voi aiheuttaa lapsen kuoleman. Kaltoinkohdellulla lapsella voi jo päiväkotikäisenä esiintyä motoristen, sosiaalisten ja kielellisten taitojen kehityksessä viivästymää. Kaltoinkohdeltu lapsi saattaa suhtautua aikuisiin joko poikkeavan välinpitämättömästi tai rajattoman takertuvasti yrittäessään etsiä turvaa. Kaltoinkohtelu vaikuttaa usein myös lapsen minäkuvaan ja siihen, kuinka lapsi luottaa muihin ihmisiin. Jos kaltoinkohtelu on vakavaa, sillä voi olla jopa vaikutuksia lapsen aivojen kemiaan ja rakenteeseen, ja sitä kautta esimerkiksi tunteiden säätelyyn. (Söderholm & Kiviti-Kallio 2012, 88-89.) Keskeisimmässä osassa kaltoinkohtelun ehkäisemisessä sekä puuttumisessa ovat sosiaali- ja terveyspalveluiden peruspalveluiden työntekijät. Neuvolan, varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä muun perusterveydenhuollon ammattilaiset tapaavat perheitä usein ja erilaisissa elämänvaiheissa. Tämän vuoksi työntekijöiden moniammatillinen yhteistyö

ja koulutuksen järjestäminen ovat merkittävässä asemassa lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. (Hoitotyön tutkimussäätiö 2015, 20.)

Jotta lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen on mahdollista, tulee ensin tietää kaltoinkohtelusta kertovia tunnusmerkkejä. Tunnusmerkkejä voivat olla erilaiset fyysiset, psyykkiset ja käyttäytymiseen tai sen muuttumiseen liittyvät tapahtumat. Myös lapsen vanhempien käytöksessä ja lapsen sekä vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa saattaa olla havaittavissa lapsen kaltoinkohtelun tunnusmerkkejä. (Hoitotyön tutkimussäätiö 2015, 9-10.) Varhaiskasvatuksessa mahdollista lapsen kaltoinkohtelua voidaan havaita tai epäillä silloin, kun lapsi alkaa oireilla tai kertoo tapahtuneesta turvalliselle aikuiselle. Joskus ammattilaiset voivat huomata lapsesta fyysisiä kaltoinkohtelun merkkejä ja silloin nousee esiin kysymys siitä, että voiko asiasta keskustella vanhempien kanssa vai tuleeko kontaktoida suoraan lastensuojelua tai poliisia. (Paavilainen & Pösö 2003, 104.)

Kaltoinkohtelu voi oireilla jokaisella lapsella eri tavoin ja on siksi niin vaikea tunnistaa. Viitasaari (2003, 108.) kirjoitti teokseen *Lapset, perhe ja väkivaltatyö* artikkelin, jota varten hän oli vuonna 2002 haastatellut varhaiskasvatuksen ammattilaisia lasten kokemasta perheväkivallasta päivähoidon haasteena. Lapsi voi joutua henkisen väkivallan uhriksi esimerkiksi vanhempien huolimattomuuden tai laiminlyönnin vuoksi. Tämän varhaiskasvattaja voi huomata esimerkiksi siitä, että huoltaja alkaa käyttäytyä salailevasti tai välttelevästi hoitajia kohtaan. Näissä tilanteissa varhaiskasvatuksen ammattilaisten asema on kuitenkin haasteellinen, sillä huolen puheeksi ottaminen vaatii dialogista vuorovaikutusta ja luottamusta varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja huoltajien välillä, jota ei aina olla pystytty luomaan tarpeeksi vahvaksi huoliajatuksen tullessa ilmi.

Lapselle on haitallista, jos kaltoinkohtelusta johtuvaa oireilua ja ongelmakäytöksen syytä ei tunnisteta, eikä lapsi saa tarvitsemaansa tukea. Se voi myös johtaa jopa tahattomaan kaltoinkohteluun varhaiskasvatuksessa tai muussa perheen ulkopuolisessa paikassa lasta hoitavien aikuisten toimesta, kun oireilevaa lasta esimerkiksi rangaistaan tai syrjitään käyttäytymisen vuoksi, joka on kaltoinkohtelun oire. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 79-80.) Edellä mainituissa tapauksissa tärkeää tunnistamisen lisäksi on keskustella lapsen kanssa ikätasoisesti esimerkiksi tunteista, joita on herännyt tai voi herätä kaltoinkohtelun jälkeen.

3.1 Lapsen kokema laiminlyönti

Laiminlyönti on tila, jossa vanhempi ei vastaa johonkin lapsen perustarpeista. Joskus laiminlyönti voi olla myös vahingossa tapahtuvaa. Lapsen perustarpeisiin kuuluu: lapsen suojeleminen, terveydestä huolehtiminen, lapsen rakastaminen ja hoitaminen, se että lasta kunnioitetaan ja hänet hyväksytään sellaisena kuin hän on, lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi ja saa omaan kehitykseen sopivia virikkeitä sekä koulutuksen. Laiminlyöty lapsi ei oireile välttämättä niin selvästi kuin esimerkiksi fyysisesti pahoinpidelty lapsi, jonka vuoksi lapsen laiminlyöntiä voi olla vaikeaa perheen ulkopuolisen tunnistaa. Jopa lasten kanssa ammatikseen tekemisissä olevien keskuudessa lapsen laiminlyönnin ei ajatella olevan niin vaarallista, kuin sen on tutkimuksissa todettu olevan. Tunnistaminen sijoittuu yleensä vasta kaltoinkohtelun vaiheeseen, jossa laiminlyönnin selkeät ja näkyvät seuraukset ovat havaittavissa esimerkiksi fyysisen väkivallan muodossa. Laiminlyönti on kaltoinkohtelun kaikista muodoista yleisin ja sitä esiintyy lähes aina myös muiden kaltoinkohtelun muotojen yhteydessä. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 76-79.)

Lasten laiminlyönnilläkin on eri muotoja. Lapsen *fyysinen laiminlyönti* on mm. lapsen hygieniasta, terveydestä, ravinnosta, suojelusta, asumisolosuhteista ja vaatetuksesta puutteellista huolehtimista. Vanhempi voi esimerkiksi jättää valvomatta lasta tilanteessa, jossa hänellä on vaara pudota korkealta tai jättää hänet liian pienenä selviämään yksin tilanteista, joista hän ei voi ikänsä tai kehitystasonsa puolesta selviytyä. *Emotionaalisen kaltoinkohtelun* muotoja on kaksi, *emotionaalinen laiminlyönti* joka saattaa olla tahatonta ja *emotionaalinen väkivalta* joka on usein tahallista. Molemmat ovat lapsen laiminlyönnin muotoja. Emotionaalisen kaltoinkohtelun seurauksena lapsi ei tunne itseään rakastetuksi ja arvokkaaksi. Emotionaalisesti lastaan kaltoin kohteleva vanhempi ei ole kykenevä positiiviseen vuorovaikutukseen lapsensa kanssa. *Emotionaalinen väkivalta* on tahallista ja se voi ilmetä esimerkiksi lapsen sanallisena loukkaamisena, alistamisena, pelotteluna, ulkopuolelle jättämisenä, toistuvana torjuntana, vanhemman välinpitämättömänä suhtautumisena tai esimerkiksi siten, että vanhempi ottaa lapsen mukaan rikosten tekemiseen. *Emotionaalinen laiminlyönti* tarkoittaa mm. sitä, että lapsen hätään ei reagoida, lapsi altistetaan traumaattisille kokemuksille ja vanhempien käsitys lapsesta on negatiivinen, joka ilmenee vuorovaikutuksessa. Vanhemmat voivat myös antaa omalla esimerkillään huonoa mallia sosiaalisesti ongelmallisesta käytöksestä kuten rikollisena toimimisesta, tai lapsen rajoja ei tunnusteta ja lasta saatetaan esimerkiksi käyttää vanhemman lohduttajana. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 80-81.)

3.2 Lapsen kokema fyysinen väkivalta

Fyysinen pahoinpitely on väkivaltaa, jolla lapselle aiheutetaan ruumiillista kipua tai vahingoitetaan muutoin terveyttä. Lapsen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa on mm. potkiminen, huumaaminen, polttaminen, ravistelu ja lyöminen. Kuritusväkivalta luetaan fyysiseen väkivaltaan. Se on toimintaa, jolla halutaan rangaista lasta tai ohjata hänen käytöstään kurittajan haluamaan suuntaan. Kuritusväkivallaksi luetaan esimerkiksi repiminen, tukistaminen, läpsiminen, nipistäminen, luunappien antaminen tai töniminen. (Söderholm & Kivitiie-Kallio 2012, 100.)

Lapsen käytetyn fyysisen väkivallan tunnistettavia piirteitä ovat erilaiset murtumat ja mustelmat, lapsen päähän kohdistuneet vammat, palovammat ja muut ihovauriot kuten haavat. Tärkeää on huomioida, että onko lapsessa olevat ruhjeet silminnähtävän saman ikäisiä tai onko niitä ilmennyt lisää tarkastuksien välissä. Jos kaltoinkohtelun merkkejä löytyy useita tai mustelmat ovat esimerkiksi reisien sisäosilla tai muissa epäilyä nostattavissa paikoissa on syytä epäillä lapsen kohdistunutta fyysistä väkivaltaa. (Storvik-Sydänmaa, Talvensaari, Kaisvuo, Uotila 2013, 289.) Mitä nuorempi lapsi on, sitä suuremmalla todennäköisyydellä ruhjeet ovat aiheutuneet kaltoinkohtelusta. Lapsen kehitysvammaisuus, koliikki tai keskosuus ovat jo itsessään kaltoinkohtelun riskitekijöitä lapsen mahdollisen hoidollisen haastavuuden vuoksi. (Taskinen 2008, 38.)

Lapsen kohdistuneen fyysisen väkivallankäytön aiheuttamien ruhjeiden lisäksi kaltoinkohtelun merkkejä voivat olla esimerkiksi lapsen määrittelemätön kipu, psykoneuroottinen oireilu tai epäsosiaalisuus. Taskinen (2008, 39) on luonut kirjaansa luettelon, jossa hän antaa esimerkkejä kaltoinkohtelun tunnusmerkeistä. Hän mainitsee listassaan alle vuoden ikäisten lasten kaikki luunmurtumat sekä kaikki alle viisivuotiaiden lasten kylki-, olka- ja lapaluunmurtumat sekä nikamamurtumat, jotka eivät ole tapahtuneet selkeän yksiselitteisen tapaturman johdosta. Lisäksi kallonmurtumat, tarkkarajaiset palovammat sekä kaikki vammat, joiden syntymisestä johtuneesta tilanteesta on epäselvyyttä tai ristiriitaa. Söderholmin ja Kivitiie-Kallion (2012, 225) mukaan kotona nähty väkivalta saattaa oireilla tytöillä ja pojilla eri tavoin. Tytöillä oireilu on usein sisäänpäin suuntautuvaa, kuten masennusta, ja pojilla ulospäin suuntautuvaa kuten käytöshäiriöt ja levottomuus.

3.3 Lapsen kokema seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellään sopimaton lapsen sukuelimiin ja suuhun kohdistuva koskettelu tai toiminta, hyväksikäyttäjän kehon osalla tai esineellä tunkeutuminen lapsen emättimeen tai peräaukkoon, lapsen pakottaminen tai

altistaminen aikuisten välisen seksuaalisen toiminnan tai pornografisen materiaalin katsomiselle, lapsen pakottaminen aikuisen kanssa seksuaaliseen tekoon esimerkiksi koskettamalla aikuisen sukuelimiä tai lapsen käyttäminen pornografisen materiaalin luomisessa tai prostituutiossa. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 132.) Alle 16-vuotiaan kanssa sukupuoliyhteydessä oleminen on törkeä rikos, ellei osapuolet ole samanikäisiä tai samassa kehitysvaiheessa. Jos tekijä on lasta vanhempi tai vanhempaan rinnastettava henkilö, suojaikä on 18-vuotta. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 132.)

Rikkaiden maiden keskuudessa lapsen hyväksikäytön esiintyvyys on poikiin kohdistuneena 5 % ja tyttöihin 5-10 %. Kun mukaan otetaan kaikki maat, prosenttiluvut nousevat tytöillä 7-36 % ja pojilla 3-29 %. Suurin osa hyväksikäytöistä ei tule poliisin tietoon. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisessa auttaa se, että hoitava aikuinen pystyy hyväksymään sen tosiasian, että ilmiö on mahdollinen ja kestää sen aiheuttamat epämurkavat tunteet. Jos aikuinen mitätöi lapsen kertomuksen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsi ei välttämättä nosta enää asiaa uudestaan esille. Jos lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäillään, siihen tulee suhtautua aina vakavasti. Yksittäisten oireiden tai käytöksen piirteiden perusteella ei tule kuitenkaan tulkita lapsen kokevan seksuaalista hyväksikäyttöä. Lapsessa voi kuitenkin tarkkailla joitakin merkkejä tunnistaaakseen hyväksikäytön. Lapsi saattaa kertoa seksuaalisesta hyväksikäytöstä ikätasoisella tavalla leikin välityksellä tai lapsen käytös voi muuttua äkisti ja siinä voi ilmetä mm. ylikorostunutta seksuaalisuutta. Jos vanhempi tai muut lähipiirin aikuiset epäilevät lapsen hyväksikäyttöä ja kertovat siitä, tulee asiaan suhtautua vakavasti ja ottaa yhteyttä lastensuojeluun. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 131-134; Taskinen 2018, 55.)

Hyväksikäytön riski on suurempi perheissä, joissa on turvatonta ja kaoottista, laiminlyödään tai pahoinpidellään lapsia tai perheessä on vanhempien välistä väkivaltaa. Suurin osa hyväksikäyttäjistä on miehiä, ja 80% hyväksikäyttäjistä on yli 18-vuotiaita. Pienten lasten kohdalla hyväksikäyttäjä on lähes aina lapsen lähisukulainen, mutta lapsen kasvaessa myös muiden läheisten aikuisten määrä hyväksikäyttäjissä kasvaa. Internetin suosion kasvaessa, on sen kautta tehtävä hyväksikäyttö myös lisääntynyt. Kaikista hyväksikäytetyistä lapsista ei tule itse aikuisena hyväksikäyttäjiä, mutta äidin oma hyväksikäyttötausta lisää riskiä lapsen kaltoinkohtelulle elämän myöhemmissä vaiheissa (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 134 & 150.)

Lapsena seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneella on suurempi riski saada nuorena tai aikuisena fyysisiä, psyykkisiä tai käyttäytymisen häiriöön liittyviä oireita. Hyväksikäytetyillä on todettu muita enemmän mm. masennusta, itsetuhoisuutta, aggressiivisuutta, päihteiden väärinkäyttöä, traumaperäisiä stressihäiriöitä, syömishäiriöitä, gynekologisia oireita, vatsakipuja, tuki- ja liikuntaelimestön vaivoja,

sydän - ja keuhko-oireita, suolisto-oireita ja ylipainoa. Vaikeimmin oireilevat ovat useimmiten niitä, joiden kohdalla hyväksikäyttäjäksi on ollut läheinen, lapsuus on ollut turvaton ja hyväksikäyttö on jatkunut pitkään tai ollut erityisen julmaa. Hyväksikäyttö voi johtaa loppuelämän pituiseen haittaan seksuaalisuudessa ja aiheuttaa usein seksuaalista riskikäyttäytymistä. On myös mahdollista, että hyväksikäytetty ei myöhemmin kärsi minkäänlaisista oireista. Tähän liittyviä suojaavia tekijöitä ovat mm. vanhempien hoiva, luotettavat ystävyysuhteet, vahva yksilön persoonallisuus ja tasapainoiset parisuhteet. (Söderholm & Kivitiie-Kallio 2012, 150.)

4 Varhaiskasvatuksen rooli kaltoinkohtelun tunnistamisessa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä nähdään lasten kasvun ja kehityksen turvaamisen lisäksi huoltajien kasvatuksen tukeminen. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019, 23) kerrotaan arvoperustan pohjautuvan lapsen edun-, hoidon- ja hyvinvoinnin turvaamiseen sekä lapsen oikeuteen tasa-arvoiseen kohteluun ja oman mielipiteen kuulemiseen ennen päätöksen tekoa. Näiden vaatimusten sisältöä ja toteutusta ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) ja varhaiskasvatuslain (520/2018) lisäksi YK:n yleissopimukset lapsen oikeuksista (1989) sekä vammaisten henkilöiden oikeuksista (2007).

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset oppivat työnsä kautta tuntemaan perheet hyvin. Heidän työnsä on tutustua lapseen ja löytää tälle lapselle toimivat toimintamallit ja kehityksen tukemisen kannalta tärkeät asiat. Tämä on ensisijaisen tärkeää myös lapsen kaltoinkohtelun tunnistamiseksi, sillä kasvattaja, joka tuntee lapsen normaalin käytöksen voi huomata siinä mahdollisia muutoksia tapahtuneen kaltoinkohtelun seurauksesta. Jo pelkkää käytöksen muutosta on seurattava, sillä se voi peilata perheessä kytevistä ongelmista tai jopa lapsen kaltoinkohtelusta. (Viitasaari 2003, 104.)

Vantaalla on käytössä Hyve -malli, joka tarkoittaa tiivistä yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja neuvolan ammattilaisten välillä. Hyve -malli otettiin käyttöön lasten 4-vuotisneuvolan yhteydessä Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla vuonna 2012. Tämä tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen ja neuvolan ammattilaiset toimivat moniammatillisessa yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa nelivuotiaan lapsen laajan hyvinvointitarkastuksen yhteydessä. (Vantaa 2021a.) Varhaiskasvatuksessa käydään yhteinen Hyve -keskustelu, jossa perheiden kanssa täytetään Hyve -mallin yhteenvetolomake. Tässä lomakkeessa vanhemmat täyttävät varhaiskasvatuksen opettajan kanssa yhteiset näkemyksensä lapsensa tunne-elämän kehittymisestä, tarkkaavaisuudesta, kielellisestä- ja motorisesta kehityksestä sekä muista pinnalle nousseista asioista. Vastaavasti neuvola täyttää terveystarkastuksen yhteydessä palautteensa varhaiskasvatuksen tietoisuuteen. (Vantaa

2021b.) Tässä yhteistyössä on hyvää se, että mahdolliset kaltoinkohtelun jäljet voidaan huomata helpommin jo lapsen varhaisessa elämänvaiheessa, joka edistää nopeaa puuttumista sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten taholta.

5 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessi alkaa, kun varhaiskasvatuksessa työskentelevä ammattilainen kohtaa lapsen, jota on kaltoinkohdeltu. Tärkeää on havainnoida ne seikat, joiden perusteella epäillään lapsen kaltoinkohtelua. Esimerkiksi fyysisissä kaltoinkohtelun merkeissä kuten mustelmissa on hyvä painaa mieleensä missä kohtaa mustelma on lapsen kehossa, minkä kokoinen se on tai millainen väritykseltään. Tämä auttaa lastensuojeluilmoituksen teossa, sillä oleellinen tieto on perustelu ilmoituksen tekemiselle. Jos ei ole varma siitä, että pitääkö lapsen lastensuojelullinen tarve selvittää lastensuojeluilmoituksella, niin aina voi konsultoida oman varhaiskasvatusyksikön johtajaa, lapsiperheiden ja lastensuojelun päivystystä tai sosiaali- ja kriisipäivystystä. Epävarmoissa tilanteissa konsultointi tehdään niin, että ei kerrota lapsen nimeä tai muita henkilötietoja. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2021.) Oman varhaiskasvatusyksikön johtajan kanssa on hyvä keskustella asiasta, vaikka epätietoisuutta lastensuojelullisesta tarpeesta ei olisikaan. Näin ammattilaiset pystyvät tukemaan toinen toisiaan ja pysyvät ajan tasalla.

Havainnointivaiheen jälkeen lastensuojeluilmoitus tehdään puhelimitse tai kirjallisesti riippuen siitä, onko kyseessä kiireellinen vai kiireetön ilmoitus. Puhelimitse virka-aikoina ilmoitus tehdään soittamalla Vantaan lapsiperheiden ja lastensuojelun päivystykseen. Virka-ajan ulkopuolella ilmoitus tehdään soittamalla Sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Ilmoituksen tekemisen jälkeen vastuu asian tutkimisesta siirtyy lastensuojelulle ja lapsen lastensuojelullinen tarve selvitetään. (Vantaa 2021c.) Lastensuojelun asiakkuus ei ala automaattisesti lastensuojeluilmoituksesta. Lastensuojelulain (2007/417) 5.luvun 27 § määrittää lastensuojelun asiakkuuden alkavaksi, kun asiasta vastuussa oleva sosiaalityöntekijä on arvioinut lapsen kasvuolot puutteellisiksi, lapsen aiheuttavan käyttäytymisellään itselleen vaaraa, tai lapselle tai perheelle määrätään kiireellisiä lastensuojelulaissa määrättyjä toimia.

6 Vantaan kaupungin ohjeistukset

Saimme toimeksiantajaltamme Vantaan kaupungin omia ohjeistuksia liittyen varhaiskasvatukseen luotuihin toimintaohjeisiin, joita hyödynsimme opinnäytetyömme oppaan luomisessa toimeksiantajan toiveesta. Toimintaohjeita on luotu seuraaviin

esimerkkitilanteisiin: lasta ei haeta varhaiskasvatuksesta, huoli-ilmoituksen tai lastensuojeluilmoituksen tekeminen ja ilmoitus lapseen kohdistuneesta rikosepäilystä. Seuraavissa kappaleissa avataan näitä ohjeistuksia.

Tilanteissa, jossa lasta ei haeta varhaiskasvatuksesta sovittuna ajankohtana, tulee varhaiskasvatuksen työntekijöiden yrittää saada huoltajia kiinni soittamalla tai viesteillä. Tavoittelun päätyttyä tuloksettomana tulee seuraavaksi ottaa yhteyttä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kirjatulle varahakijalle. Lasta ei voida antaa henkilön haltuun, jonka nimi ei löydy varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä olevasta perustietolomakkeesta. Tilanteissa, joissa lapsen huoltajiin tai varahakijaan ei saada yhteyttä, tulee työntekijän ottaa yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin sekä sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Tämän lisäksi, jos lasta tulee hakemaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden mukaan päihtynyt huoltaja, tulee mahdolliseen toiseen huoltajaan ottaa yhteys ja tämän jälkeen varahakijoihin. Aina kun lapsen huoltaja tulee hakemaan lasta päihtyneenä, tehdään lastensuojeluilmoitus riippumatta siitä, että hakeeko lapsen toinen huoltaja tai varahakija, joka ei ole päihtynyt. Tilanteissa, joissa lapsen huoltaja hakee päihtyneenä lasta autollaan, on varhaiskasvatuksen työntekijät velvollisia ilmoittamaan asiasta lastensuojelun lisäksi poliisille. (Liite 2.)

Ennen huoli-ilmoituksen tai kiireettömän lastensuojeluilmoituksen tekemistä lapsesta on herännyt kiireetön huoli, johon ei voida vaikuttaa jo käytössä olevien varhaiskasvatuksen tukitoimien avulla. Tällöin otetaan huoli puheeksi lapsen huoltajien kanssa ja pohditaan tapa edetä asian kanssa. Lapsesta tehdään asiasta riippuen lastensuojeluilmoitus kiireettömänä, joka avaa tien lastensuojelullisiin toimenpiteisiin ja tukeen. Vaihtoehtona on myös tehdä lapsesta huoltajien luvalla sosiaalihuoltolain (1301/2014) määräämä huoli-ilmoitus. Varhaiskasvatuksen työntekijä voi saada halutessaan konsultaatioapua soittamalla Vantaan lapsiperheiden ja lastensuojelun päivystykseen ja lähettää lastensuojeluilmoituksen sähköpostitse. (Liite 4.) Vastaavasti kiireellisissä tilanteissa, joissa varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat lapsen hengen ja terveyden olevan vaarassa, otetaan yhteys Vantaan lapsiperheiden ja lastensuojelun päivystykseen puhelimitse. Soittamalla päivystykseen tehdään kiireellinen lastensuojeluilmoitus, mutta tämän lisäksi on tehtävä rikosilmoitus aiheesta poliisille. Konsultointia suositellaan lastensuojelun virka-aikaisen päivystyksen ja poliisin kanssa, jotta voidaan löytää sopiva toimintatapa ja keskustella esimerkiksi siitä, kerrotaanko ja kuka kertoo huoltajille lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. (Liite 3). Oppaassa löytyy tästä aiheesta selkeä kuvio, joka etenee Liitteen 3 kuvion mukaisesti. Lisäsimme tämän yhteyteen ohjeen lastensuojeluilmoituksen lomakkeen löytymiseen verkosta sekä kaikki tarvittavat yhteystiedot ja puhelinnumerot nopeuttamaan ilmoitusprosessia.

Lapseen kohdistuneen rikosepäilyn ilmoituksessa varhaiskasvatuksen ammattilaisten täytyy lastensuojelulain (417/2007) 5.luvun 25 §:n mukaan kertoa poliisille, kun epäillään lapsen henkeä tai terveyttä uhkaavaa rikosta tai seksuaalirikosta. Varhaiskasvatuksen ammattihenkilöitä ei tässä asiassa estä salassapitosäännökset, sillä heillä on lastensuojelulaissa (2007/417) määrätty ilmoitusvelvollisuus. Ennen tutkintapyyntöä tekemistä varhaiskasvatuksen työntekijän tulee myös konsultoida poliisia. Tärkeää on, että varhaiskasvatuksen työntekijä ei haastattele tai johdattele lasta vastaamaan tietyllä tavalla, vaan kirjaa ylös vain lapsen itse kertomat asiat. (Liite 5.) Tästä ohjeistuksesta teimme oppaaseen oman osuuden, jossa teimme etenemisjärjestyksen kohta kohdalta siten, että se sisältää kaikki tarvittavat yhteystiedot.

7 Kehittämistyön menetelmät

Teimme kehittämistyön eli oppaan varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Tämän vuoksi emme tehneet varsinaista tutkimusta itse, vaan opas pohjautuu tietoperustassa käytettyyn ammattikirjallisuuteen, Vantaan kaupungin ohjeistuksiin sekä muiden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten saatavilla oleviin materiaaleihin ja lakeihin. Työmme pohja työstettiin synteesin avulla, joka tarkoittaa sitä, että käytimme ammattikirjallisuuden ja lakien lisäksi varhaiskasvatuksesta saatuja Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen ohjeistuksia, joista yhdisteimme tietoa oppaan tarkoitusta ajatellen. Tutkimuksellisenä elementtinä ja menetelmänä teimme kuitenkin varhaiskasvattajien alkukartoituksen, joka ohjasi vahvasti oppaan tekemistä alusta lähtien. Se antoi opinnäytetyön työstämiselle kehykset ja sen avulla rajasimme oppaaseemme tulevaa tietoa käsittämään vain kaltoinkohdellun lapsen tunnistamisen ja kohtaamisen sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessin. Alkukartoituksessa saatujen vastausten perusteella lisäsimme oppaaseen vielä kohdan, jossa käsitellään kaltoinkohdellun lapsen kohtaamista.

Jaoinme alkukartoituksen haastattelurungon neljään pääaiheeseen, jotka olivat: 1. Lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen 2. Toimiminen tilanteessa, jossa lapsi kertoo/sinä huomaat lapsessa kaltoinkohtelun merkkejä 3. Lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessin vaiheet ja velvollisuudet 4. Perheen kohtaaminen lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen (Liite 1). Näiden aiheiden teemoissa ammattilaiset kertoivat mitkä asiat heitä mietityivät tai olivat epäselviä käytännön toiminnassa varhaiskasvatuksessa. Alkukartoituksessa selvisi, että tiimit halusivat tietää konkreettisia tunnusmerkkejä kaltoinkohtelusta, jotta sen tunnistaminen olisi helpompaa jatkossa. Lisää tietoa

lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessista kaivattiin, jotta voi tietää toimivansa oikein, kun tilanne sitä vaatii. Haastateltavat painottivat vastauksissaan oppaan selkeyttä ja johdonmukaista etenemistä. Oppaaseen haluttiin myös näkyville ajantasaiset yhteydenottotavat puhelinnumeroineen ja sähköpostiosoitteineen. Tiimit pohtivat ammattilaisen velvollisuuksia ja oikeuksia tilanteissa, joissa ollaan epävarmoja siitä, että otetaanko esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen asia puheeksi perheen kanssa ja jos otetaan, niin miten se kannattaa tehdä. Lisäksi matalalla kynnyksellä tehty lastensuojeluilmoitus aiheutti kysymyksiä tiimeissä, koska ammattilaiset kaipasivat konkreettisia esimerkkejä näistä tilanteista, joissa lapsen henki ei ole välittömässä vaarassa, mutta ilmoitus olisi silti aiheellista tehdä.

Näiden jo mainittujen menetelmien lisäksi käytimme oppaan ohjeiden teossa Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen poliisin puhelinkonsultaatiossa vuonna 2020 saatuja tietoja koskien kaltoinkohdellun lapsen kanssa keskustelemista siten, että ammattilainen välttyy johdattelusta lapsen vastauksia. Puhelinkonsultaatiossa ilmi tulleet asiat olivat yleisohjeistuksia, jotka puolsivat Vantaan kaupungin ohjeistuksia samasta aiheesta.

8 Kehittämistyön toteutus

Opinnäytetyöprosessi alkoi tammikuussa 2021, jolloin oppaalle löytyi toimeksiantaja, Maarukan ja Kustaantien varhaiskasvatusyksiköiden johtaja Leena Laaksonen. Pian järjestettiin ensimmäinen etätapaaminen, jonka keskustelun pääpisteinä oli jakaa toimeksiantajan ja meidän omia ajatuksiamme tulevasta oppaasta ja sen sisällöstä. Tapaamisessa sovimme, että lähetämme toimeksiantajalle laajoja kysymyksiä liittyen oppaan tulevaan sisältöön, jotka hän jakaa tiimeissä työskenteleville ammattilaisille pohdittaviksi. Lisäksi sovimme uuden ajan etätapaamiselle, johon osallistuisi myös päiväkotien tiimeistä työntekijöitä vaihtamaan ajatuksiaan tulevasta oppaasta.

Varhaiskasvatusyksiköiden ammattilaisten ja toimeksiantajamme kanssa keskusteltiin alkukartoituksessa selvinneistä asioista Microsoft Teams -sovelluksen välityksellä. Oppaalle saatiin yhtenäinen suunta ja tärkeimmiksi aihealueiksi nousi kaltoinkohdellun lapsen tunnistamiseen liittyvät seikat sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessi. Saimme arvokasta tietoa siitä, että toimeksiantajan varhaiskasvatusyksiköissä oli ammattilaisten mielestä tarvetta oppaalle. Helmikuussa aloitimme opinnäytetyösuunnitelman tekemisen ja lähteiden etsimisen jo kerätyn alkukartoituksen tietojen pohjalta. Maaliskuussa opinnäytetyösuunnitelma hyväksyttiin ja opinnäytetyön työstö aloitettiin sekä

tutkimuslupa myönnettiin Vantaan kaupungilta. Tämän lisäksi lähdekirjallisuutta etsittiin ja karsittiin tavoitteiden mukaisiksi, jotta saatiin tietoa lasten kaltoinkohtelusta ja sen tunnusmerkeistä sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessista.

Huhtikuussa opinnäytetyötä jäseneltiin ja tietoa kerättiin oppaan muotoon aloittaen otsikoista samalla syventyen opinnäytetyön tietoperustaan ja kirjoittaen sitä auki. Erytisen tärkeänä pidimme alkukartoituksessa kerättyjä kommentteja ja pohdintoja, sillä ne loivat tarkoituksen ja suunnan oppaalle. Löysimme lapsen kaltoinkohteluun liittyvää ammattikirjallisuutta, esimerkiksi Lapset, perhe ja väkivaltatyö (Paavilainen & Pösö 2003) sekä Lapsen kaltoinkohtelu (Söderholm & Kivitié-Kallio, 2012). Näiden lisäksi tutkimme Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa (2019) sekä toimeksiantajaltamme saatuja Vantaan kaupungin ohjeistuksia. Varsinaiselle oppaalle luotiin pohja Microsoft Powerpoint -ohjelmalla. Etä- ja ohjaustapaamisia sovittiin ja oppaan sisältö muotoutui ensimmäiseksi raakaversioksi. Tässä vaiheessa tietopohjaa oli kerätty raporttiin, josta karsittiin pois esimerkiksi huoltajien kanssa keskusteleminen lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Tämä tehtiin siksi, että sen ei nähty olevan oleellinen osa oppaan perimmäistä tarkoitusta eli kertoa lapsen kaltoinkohtelun tunnusmerkeistä sekä opastaa lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessissa. Huoltajien kanssa keskustelemisen tärkeys tiedostettiin, mutta samalla tiedettiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten tuntevan lasten perheet ja löytävän itse toimivan keskustelumallin yksilöllisesti heidän kanssaan.

Toukokuussa järjestettiin etätapaaminen, jossa keskeneräinen versio oppaasta esiteltiin Maarukan ja Kustaantien varhaiskasvatusyksiköiden tiimeille sekä heidän johtajalleen. Tapaamisessa saatiin positiivista palautetta oppaan yksinkertaisuudesta ja siitä, että se sisältää juuri niitä asioita, joista he mainitsivat alkukartoituksessa. Tämän lisäksi toimeksiantaja painotti sitä, että oppaassa tulee kehottaa lukijaa ottamaan selvää päivitetystä ohjeistuksista. Kehotus lisättiin oppaaseen siksi, että yksiköihin annettiin painetut versiot oppaasta. Painettujen versioiden ohjeistusta on mahdotonta päivittää samalla tavoin kuin sähköistä versiota.

Kehittämistyön näkökulmasta haluttiin tuottaa selkeästi luettavaa tietoa varhaiskasvatuksessa työskenteleville ammattilaisille, jotta he voivat toimia oikein varhaiskasvatusarjen haastavissa tilanteissa. Alkukartoituksen teon lisäksi oppaan teossa hyödynnettiin muiden ammattilaisten tutkimustuloksia ja materiaaleja. Kehittämistyö - käsite tarkoitti tässä opinnäytetyössä sitä, että varhaiskasvatuksen ammattilaisille luotiin toimiva työväline eli helppolukuinen opas. (Heikkilä, Jokinen, Nurmela 2008, 21.) Varsinaisen tuotoksen eli oppaan seurauksena uskoimme, että kehityimme prosessin varrella itsekkin ja ymmärrämme lapsen kaltoinkohtelua ilmiönä laajemmin ja syvemmin.

9 Kehittämistyön arviointi

Kehittämistyön aikana arvioimme omaa työtämme itsereflektion avulla. Itsereflektio voi olla osa arviointia, sillä sitä työstetään läpi kehittämistyön prosessin (Heikkilä, Jokinen, Nurmela 2008, 127). Itsereflektiota toteutimme koko opinnäytetyön prosessin ajan kirjoittamalla muistiin toteutusvaiheen aikana tulleita ajatuksia ja keskustelemalla niistä yhdessä mahdollisten hetkien tullen. Pohdimme esimerkiksi sitä, että saavutimmeko omat tavoitteemme, pystyimmekö luomaan sisällöltään luotettavan oppaan varhaiskasvatuksen ammattilaisille, kertoiko opas tavoitteenamme olevista ilmiöistä ja niiden tunnusmerkeistä tarpeeksi, ja mitä tekisimme toisin, jos prosessi aloitettaisiin alusta. Päädyimme siihen lopputulokseen, että oppaasta tuli tavoitteidemme mukainen tiivis tietopaketti punaisissa kansissa. Jos aloittaisimme projektin uudelleen, osaisimme aikatauluttaa tekemistämme paremmin ja suunnitella seuraavia vaiheita etukäteen, koska tietäisimme opinnäytetyöprosessin kulun.

Kun ensimmäinen versio oppaasta oli tehty, pidimme varhaiskasvatusyksiköiden johtajan kanssa Teams-palaverin, jossa esitimme oppaan ensimmäisen version Powerpoint -esityksenä. Mietimme yhdessä hänen kanssaan, vastaako se alussa määriteltyjä ammattilaisten tarpeita ja johtajan odotuksia sekä toiveita. Jalostimme opasta palaverissa ilmi tulleiden kehityskohteiden mukaan, joita oli esimerkiksi edellisissä kappaleissa esille tullut muistutus päivitetystä ohjeista. Etätapaamisen suunnitteluvaiheessa mukana olleita tiimien jäseniä pääsi myös kommentoimaan opasta. Saimme positiivista palautetta tiimeiltä oppaan selkeydestä ja siitä, että se sisältää vain niitä asioita, jotka tulivat ilmi alkukartoituksessa. Toimeksiantajamme kommentoi opasta helposti ymmärrettäväksi työvälineeksi, johon on kerätty kaikki se tieto, josta he halusivat selvyttä.

Valmis opas esiteltiin varhaiskasvatusyksiköiden ammattilaisille ja toimeksiantajallemme toukokuussa etätilaisuudessa, jossa henkilökunnan oli vielä mahdollista kysyä oppaaseen liittyviä kysymyksiä ja antaa palautetta ennen arviointiin lähettämistä. Toimeksiantajamme kommentoi yhteistyötämme hänen kanssaan seuraavasti:

”Yhteistyö Millan ja Marjon kanssa on sujunut loistavasti. He kuuntelivat tarkasti toiveemme ja tarpeemme ja olivat välittömästi valmiita muokkaamaan opinnäytetyön sisällön meidän tavoitteitamme palvelevaksi. Itse opas on helppo ja selkeäluokinen ja sisältää juuri olennaisimmat ja tärkeimmät asiat, mutta ei turhaa ns. liirumlaarumia. Uskon, että opas tulee oikeasti ja aidosti palvelemaan meitä arjen työssämme. Suuren suuri kiitos hyvästä ja ammattimaisesta yhteistyöstä!”

Arvostamme kaikkea, mitä olemme oppineet tämän opinnäytetyöprosessin matkalla. Olimme iloisia siitä, että toimeksiantaja sekä hänen tiiminsä olivat aidosti kiinnostuneita ja motivoituneita ottamaan oppaamme työväliseksi varhaiskasvatuksen arkeen. Tulevaisuus näyttää, saammeko oppaallemme jatkoa. Tavoitteenamme on, että järjestämme vielä kesäkuun alussa julkistamistilaisuuden toimeksiantajalle ja hänen tiimeilleen, jossa oppaan esittelyn lisäksi sovimme sen painatukseen liittyvistä seikoista.

10 Pohdinta luotettavuudesta ja eettisistä kysymyksistä

Koska opinnäytetyömme ei ollut tutkimus vaan kehittämistyönä tehty opas, suurimmaksi eettiseksi kysymykseksi nousi se, että ilmaisemme tarpeeksi selvästi opinnäytetyömme perustuvan jonkun muun tutkijan luomaan tietoon ja teoriaan. Koska emme itse tehneet varsinaisesti tutkimusta, vaan loimme tuotoksen, jonka teoriapohja pohjautui eri sosiaalialan ammattilaisten tutkimustuloksiin, tulee meidän pitää tarkkaan huolta siitä, että kunnioitamme näiden tutkijoiden työtä ja viittaamme heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla. Näin vaatii myös tutkimuseettinen neuvottelukunta julkaisussaan: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (2012,6). Tärkeänä luotettavuuden seikkana näemme myös sen, että olemme paneutuneet lähdemateriaaleihin huolella ja koonneet oppaaseen varhaiskasvatuksen ammattilaisille luotettavia neuvoja haastaviin tilanteisiin.

Teoriapohjana käyttämämme tutkimukset ovat tehneet muut tutkijat, joten tässä kontekstissa emme voi sanoa itseämme tutkijoiksi, vaan tutkijoita ovat aineistoina käyttämiemme tutkimuksien tekijät. Jokainen tutkija vastaa ensisijaisesti itse siitä, että hyvää tieteellistä käytäntöä noudatetaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 7). Kaikki teoriapohjaan käyttämämme tutkimukset, artikkelit ja muut tekstit pohjautuvat arviointimme mukaan luotettaviin lähteisiin. Tärkeimpinä teoriapohjamme lähteinä on käytetty Vantaan kaupungin ohjeistuksia varhaiskasvatuksessa toimimisesta sekä sosiaalialan ammattikirjallisuutta, eikä meillä ole mitään syytä epäillä, etteivät näiden teoksien kirjoittajat olisi noudattaneet hyvää tieteellistä käytäntöä. Tärkeinä lähteinä käytimme myös eri aiheeseen liittyviä lakeja, jotka löytyvät täydellisessä muodossaan internetissä. Lakien löytämiseen sekä lukemiseen olimme saaneet tarkat ohjeistukset Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalilainsäädännön opintojaksolta.

Alkukartoituksessa esille nousseet seikat olivat mielestämme valideja ja oikeita asioita, jotka mietityttivät varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Opinnäytetyössä on arvioitava myös kirjoittajien esteellisyys, joka voi syntyä heidän puolueellisuudestaan (Arene 2018, 1-

8). Voimme todeta, että kumpikaan meistä ei ole opinnäytetyöhön nähden esteellinen, sillä meitä ei voi lukea puolueellisiksi aiheeseen nähden. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi meidän lapsemme eivät ole tällä hetkellä hoidossa Maarukassa tai Kustaantiellä ja me emme ole mitenkään muuten yhteyksissä toimeksiantajaan kuin opinnäytetyöasioissa. Opinnäytetyömme eettisyyttä puoltaa se seikka, että käsittelemme tätä opasta varten kerättyä tietoa eettisesti oikein niin, että kirjaamme tietoon tulleet asiat ylös anonymisti. Tämän lisäksi meillä ei ole syytä epäillä, että esimerkiksi alkukartoituksessa esille tulleet asiat olisivat tekaistuja ja siten vääristäisivät oppaan ohjeiden korrektiutta.

Vaikka opinnäytetyömme on kehittämistyö, se raportoitiin myös kirjallisesti. Jokaiseen opinnäytetyöhön tulee sisältyä teoriapohja sekä kirjallinen raportointi, toiminnallisessa opinnäytetyössä nämä tulevat itse tuotoksen lisäksi (Heikkilä 2008, 28). Raportissa kuvattiin opinnäytetyön vaiheet, teoriapohja johon työ nojaa sekä oppaan kehittämisprosessi ja arviointi. Opinnäytetyömme aihe on eettisesti merkittävä meille, sillä lasten kaltoinkohtelu on suuri, koko maailmaa koskettava eettinen epäkohta ja tragedia. Emme henkilökohtaisesti keksi epäeettisempää toimintaa, kuin lapsen kaltoinkohtelu. Tämän vuoksi mielestämme on erittäin tärkeää yrittää kaikin keinoin vaikuttaa tämän epäkohdan korjaamiseen ja toivommekin oppaamme olevan yksi askel tuohon suuntaan. Toivomme myös, että oppaan avulla saavutamme kaikki varhaiskasvatuksen ammattilaiset, jotka eivät vielä tunnista esimerkiksi lapsen tahatonta laiminlyöntiä tai emotionaalista väkivaltaa.

11 Koko työtä koskeva pohdinta

Oman kokemuksemme mukaan lastensuojelulain tuntemus on varhaiskasvatuksen kentällä huolestuttavan huonolla tasolla. Tästä emme syyllistä varhaiskasvattajia tai heidän esimiehiään, sillä tiedämme heidän päivittäisen työnsä olevan hyvin hektistä ja aikataulutettua sekä heidän keskittyvän antamaan lapsille laadukasta pedagogista kasvatusta. Heillä ei ole yksinkertaisesti aikaa perehtyä aiheeseen työaikanaan, ja ohjeistukset eri tilanteisiin ovat vaikeasti saatavilla sekä monessa eri paikassa, ja osittain liian vaikealukuiset. Varhaiskasvatuksessa tarvittaisiin mielestämme säännöllisesti kunnalliselta tai valtakunnalliselta taholta pakon määräämää koulutusta lastensuojelun asioista. Tähän tulisi myös järjestää resurssit, jotta kouluttautumiseen todella olisi aikaa. Yhteiskunnan ei tulisi enää sivuuttaa sitä tosiasiaa, että varhaiskasvattajat ovat avainasemassa kaltoinkohdeltujen lasten tunnistamisessa. Uskomme, että monet lapsena koetut kaltoinkohtelukokemukset näkyvät nuoruus- tai aikuisiällä esiin tulevina erilaisina psyykkisinä- ja fyysisinä sairauksina sekä jopa kokonaisvaltaisena syrjäytymisenä.

Koemme, että nämä kurjat kohtalot voitaisiin jatkossa mahdollisesti estää, kun varhaiskasvatuksessa osattaisiin ja uskallettaisiin ohjata lapset ja heidän perheensä oikean tuen piiriin. Mitä aiemmin huonosti voivat lapset ja heidän perheensä saavat apua, sitä parempi on varmasti heidän ennusteensa voida hyvin nuorena ja aikuisena. Teimme tämän oppaan siksi, että halusimme tehdä oman osamme tällä kentällä. Halusimme lisätä tietoisuutta kaltoinkohtelusta ilmiönä ja antaa konkreettista apua varhaiskasvattajille kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja lastensuojelulain tuntemisessa.

Olemme oppineet paljon tehdessämme tätä opinnäytetyötä. Olemme kasvattaneet tiedollista osaamistamme lasten kaltoinkohtelun ilmiöistä ja tunnemme lastensuojelulakia sekä sosiaalihuoltolakia nyt paremmin kuin ennen opinnäytetyön tekemistä. Tietoperustaa oli mielestämme mielenkiintoista tehdä ja nautimme eri tietolähteisiin tutustumisesta. Opimme paljon luotettavien tietolähteiden etsimisestä ja käyttämisestä sekä rajaamaan opinnäytetyömme aiheita. Olemme kehittyneet myös tiimin jäsenenä toimimisessa, sillä parin kanssa opinnäytetyön tekeminen vaatii dialogisuutta, joustamista, aikatauluttamista ja sovituissa asioissa pysymistä. Autoimme ja tuimme toisiamme työprosessin ajan, ja koimme parityöskentelyn miellyttäväksi.

Oppaasta tuli yksinkertainen ja selkeä. Olemme oppaaseemme tyytyväisiä, sillä mielestämme se vastaa juuri siihen tarpeeseen, josta pohdinnan ensimmäisessä kappaleessa kirjoitamme. Toimeksiantajamme ja hänen työntekijänsä ovat myös oppaaseen tyytyväisiä ja ovat kertoneet sen vastaavan heidän tarpeisiinsa. Toivomme, että opas otettaisiin laajemminkin käyttöön, ehkä jopa valtakunnallisesti. Aiomme itse jatkaa työskentelyä aiheen parissa ja tehdä opastamme tunnetuksi. Lopullinen päämäärämme on, että jokainen Suomen varhaiskasvattaja osaisi tunnistaa lapsessa kaltoinkohtelun merkkejä, ja tietäisi mistä asioista pitää tehdä lastensuojeluilmoitus tai vähintään konsultoida lastensuojelua. Tämän tiedon lisääminen lisää myös uskoaksemme rohkeutta puuttua asioihin. Haluamme, että varhaiskasvattajat pystyvät hyväksymään sen tosiasian, että lasten kaltoinkohtelua tapahtuu niissäkin perheissä, joissa he eivät uskoisi sitä tapahtuvan. Toivomme myös, että oppaan luettuaan varhaiskasvattajat vievät perheille eteenpäin sitä viestiä, että lastensuojelu on olemassa perheiden ja lasten auttamista varten. Tästä kirjoitimmekin oppaaseemme, sillä jopa varhaiskasvattajien keskuudessa on kokemuksemme mukaan olemassa ennakoasenteita, joiden mukaan lastensuojeluun yhteydessä oltaessa, lastensuojelu tulee ja vie lapset lastenkotiin ilman syytä. Tällaiset asenteet ovat vahingollisia, ja kasvattavat kuilua lastensuojelun ja apua tarvitsevien perheiden välillä.

Lähteet

Painetut

Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Tammi.

Heikkilä, A. Jokinen, P. Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. 1. Painos. Kustantaja: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Paavilainen, E. Pösö, T. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. 1. Painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Storvik-Sydänmaa, S. Talvensaari, H. Kaisvu, T. Uotila, N. 2013. Lapsen ja nuoren hoitotyö. 1-2. Painos. Kustantaja: Sanoma Pro Oy.

Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Taskinen, S. 2008. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Viitasaari, L. 2003. Teoksessa Paavilainen, E. Pösö, T. Lapset perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Sähköiset

Arene. 2018. Opinnäytetyön eettiset ohjeet. Viitattu 26.2.2021.
http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene-opinnaytetyoprosessin-eettiset-suositukset_muistilistat-opiskelijalle-ja-ohjaajalle.pdf?t=1526903222

Hoitotyön tutkimussäätiö. 2015. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hoitosuositus. Viitattu 16.3.2021.
<https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/kaltoinkohtelu-hs-lyh.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Kuritusväkivalta. Viitattu 11.5.2021.

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/turvallisuuden-edistaminen/vakivallan-ehkaisy/kuritusvakivalta>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 3.5.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 25.2.2021.

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vantaa. 2021a. Lapsen hyvinvointi ja terveys. Viitattu 5.4.2021.

https://www.vantaa.fi/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/lapsi_varhaiskasvatukse/ssa/lapsen_hyvinvointi_ja_terveys

Vantaa.2021b. Hyve-lomake. Viitattu 5.4.2021.

https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/118789_Hyve_lomake.pdf

Vantaa. 2021c. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 3.5.2021.

https://www.vantaa.fi/terveys-ja_sosiaalipalvelut/lapsiperheiden_palvelut/lastensuojelu/lastensuojeluilmoitus

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Viitattu 5.4.2021.

https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/146338_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf

Lait

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavilla sähköisesti osoitteessa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&#L1>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Saatavilla sähköisesti osoitteessa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavilla sähköisesti osoitteessa

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L4P35>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Saatavilla sähköisesti osoitteessa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Liitteet

Liite 1: Kysymykset tiimeille	29
Liite 2: Ohjeistuksia liittyen lapsen hakemiseen varhaiskasvatuksesta	30
Liite 3: Kiireelliset ilmoitukset ja lastensuojeluilmoitukset	31
Liite 4: Kiireetön huoli-ilmoitus	32
Liite 5: Ilmoitus lapseen kohdistuneesta rikosepäilystä	33

Liite 1: Kysymykset tiimeille

Opiskelemme Laurea-ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja varhaiskasvatuksen opettajiksi. Nyt teemme opinnäytetyötä. Aiheemme on lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen varhaiskasvatuksessa. Haluamme tehdä yksinkertaisen oppaan varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, jotta jokainen voisi tunnistaa yleisimpiä kaltoinkohtelun tunnusmerkkejä ja ovat tietoisia lain tuomasta velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus, kun huoli herää.

Haluamme tehdä oppaan, joka toimii työkaluna varhaiskasvatuksen arjessa. Toivomme teiltä tietoa siitä, minkälainen opas vastaisi teidän tarpeisiinne.

1. Lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen.

- Minkälaista tietoa / taitoa kaipaavat asiaan liittyen?

2. Toimiminen tilanteessa lapsen kanssa, kun hän kertoo/tai sinä huomaat merkkejä kaltoinkohtelusta.

- Minkälaista tietoa / taitoa kaipaavat asiaan liittyen?

3. Lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessin vaiheet ja velvollisuudet.

- Minkälaista tietoa / taitoa kaipaavat asiaan liittyen?

4. Perheen kohtaaminen lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen.

- Minkälaista tietoa / taitoa kaipaavat asiaan liittyen?

5. Mistä kaikesta muusta kaipaavat lisää tietoa tai mitkä asiat olisivat mielestäsi tärkeitä tulla ilmi oppaassa?

Liite 2: Ohjeistuksia liittyen lapsen hakemiseen varhaiskasvatuksesta

Ohjeistuksia liittyen lapsen
hakemiseen
varhaiskasvatuksesta

1/1

Lasta ei haeta varhaiskasvatuspaikasta

Jos lasta ei haeta sopimuksen mukaisena aikana varhaiskasvatuspaikasta, henkilöstö pyrkii saamaan ensiksi yhteyden lapsen huoltajiin. Jos lapsen huoltajin ei saada yritystenkään jälkeen yhteyttä, voidaan soittaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatulle varahakijalle. Lasta ei saa luovuttaa ilman huoltajan kirjallista lupaa muulle henkilölle kuin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatulle varahakijalle. Varhaiskasvatushenkilöstön vastuulla on varmistaa, että lasta hakevalia henkilöllä on oikeus noutaa lapsi. Varahakijan puoleen voidaan kääntyä myös yllättävissä tilanteissa, joissa lapsen huoltajat eivät pääse hakemaan lasta, unohtavat hakea hänet tai lasta ei voi luovuttaa huoltajalle esimerkiksi päihtymystilan takia.

Jos lapsen huoltajiin tai varahakijoihin ei saada yhteyttä tai lasta ei voi luovuttaa häntä hakemaan tulleelle henkilölle, asia siirretään viime kädessä lastensuojeluviranomaisten hoidettavaksi. Päiväkodin henkilökunta ei saa viedä lasta omaan kotiinsa. Tämän jälkeen soitetaan Vantaan Sosiaali- ja kriisipäivystykseen p. 09 8392 4005.

https://www.vantaa.fi/sosiaali- ja_kriisipäivystys

Lapsen hakija on päihtynyt

Lasta ei saa luovuttaa päihtyneelle henkilölle. Henkilökunnan on tarvittaessa arvioitava lasta noutamaan tulleen henkilön kyvykkyys huolehtia lapsen hoidosta ja turvallisuudesta.

Mikäli hakijan tila arvioidaan sellaiseksi, ettei lasta voi hänelle luovuttaa, selvitetään toisen huoltajan tai varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen varahakijoiden mahdollisuudet hakea lapsi varhaiskasvatuksesta. Varhaiskasvatuksella on velvollisuus tehdä tilanteesta lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitus tehdään myös niissä tapauksissa, että varahakija on järjestynyt.

Jos lapsen hakija tulee päihtyneenä autolla hakemaan lasta varhaiskasvatuksesta, tulee henkilöstön ilmoittaa asiasta poliisille.

Liite 3: Kiireelliset ilmoitukset ja lastensuojeluilmoitukset

Kiireelliset ilmoitukset

Tilanteissa, joissa lapsi on välittömässä vaarassa (pahoimpitely- tai seksuaalirikoksen epäily), huoli on kiireellinen tai viranomaisen haluaa akuutisti konsultaatiota lastensuojeluasiassa, tulee olla yhteydessä Vantaan lapsiperheiden ja lastensuojelun päivystykseen.

Päivystyksen viranomaisnumero p. 09 839 33033

Virka-ajan ulkopuolella sosiaali- ja krllispäivystys p. 09 839 24005

Ilmoitus poliisille

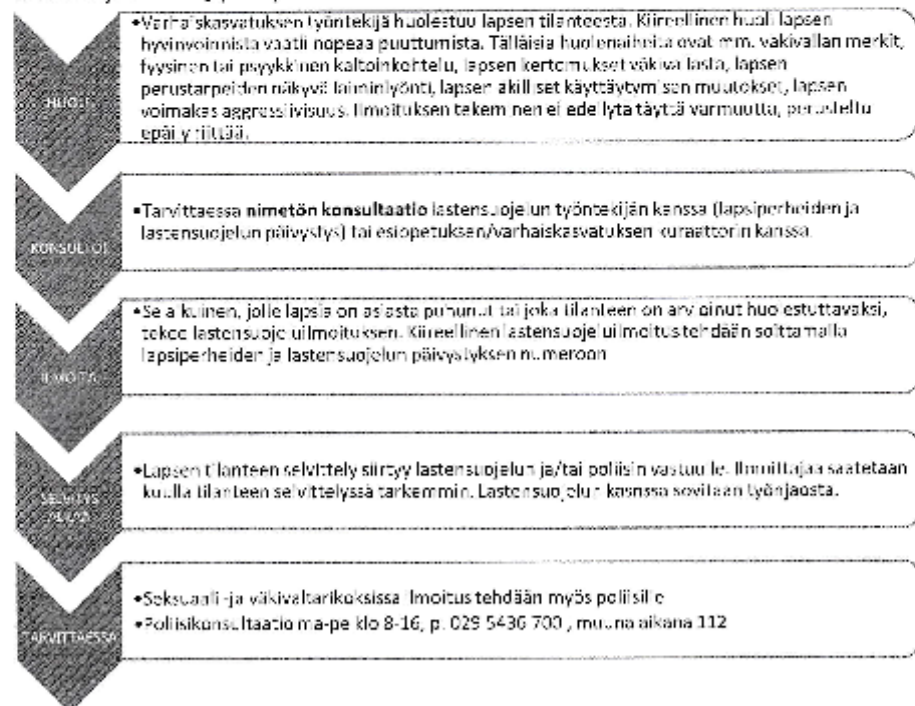
Lapsen pahoimpitely- ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyissä huolen havaitsijan tulee tehdä lastensuojeluilmoituksen lisäksi ilmoitus myös poliisille. Näissä tilanteissa parhaan yksilöllisen toimintatavan löytymiseksi konsultoidaan sekä lastensuojelun virka-aikaista päivystystä että poliisia (virka-aikaan **029 5436 700**, muuna aikana **112**). Yhteistyössä poliisin ja lastensuojelun kanssa sovitaan esimerkiksi siitä, kuka kertoo ilmoituksen tekemisestä huoltajalle.

Kuntalainen (ei työntekijä) voi tehdä huoli-ilmoituksen Maisassa (maisafi)

Apotti-järjestelmän käyttöönoton myötä perheet voivat tehdä huoli-ilmoituksen lasten ja perheiden palveluihin Maisan kautta. Yksityishenkilöt voivat tehdä huoli-ilmoituksen Maisan etusivulta kirjautumalla järjestelmään omilla tiedoillaan.

Toiminta kiireellisessä lastensuojelullisessa tilanteessa

Lastensuojelu laki 25 § (linkki)

Liite 4: Kiireetön huoli-ilmoitus

23.1.2020

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaiset ilmoitukset ja yhteistyökäytännöt moniammatilliseen yhteistyöhön

Varhaiskasvatuksen toimintaohje tilanteeseen, jossa työntekijällä herää huoli lapsesta

Joskus lapsen tai hänen perheensä hyvinvoinnista herää huoli, joka ei helpotu varhaiskasvatuksen tukitoimilla tai ohjauksella varhaisen tuen palveluihin. Jos yhteistyö ei tuo helpotusta tilanteeseen, varhaiskasvatuksen työntekijä voi yhdessä huoltajan kanssa tehdä sosiaalihuoltolain mukaisen yhteydenoton luon tarpeen arvioimiseksi.

Sosiaalihuoltolain mukainen kiireetön huoli - ilmoitus

Sosiaalihuoltolaki 35 §

Varhaiskasvatuksen työntekijät konsultoivat tarvittaessa kiireettömässä tilanteissa Vantaan lapsiperheiden ja lastensuojelun päivytystä sosiaalihuoltolain mukaisesta yhteydenotosta ja sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen hakemisesta. Aina voi konsultoida myös esiopetuksen tai varhaiskasvatuksen kuraattoria.

Toiminta kiireettömässä huolessa - yhteydenotto sosiaalihuoltoon

Kiireetön ilmoitus

- työntekijällä nousee huoli lapsen hyvinvoinnista
- keskustelu lapsen huoltajien kanssa, luvun pyytäminen yhteydenottoa varten

- yhteydenotto Vantaan lapsiperheiden ja lastensuojelun päivytykseen

- arkisin klo 8-16: p. 09 839 33033
- muina aikoina: Sosiaali- ja kriisipäivystys p. 09 839 24005
- vaihtoehtoisesti voi täyttää yhteydenottolomakkeen ja lähettää sen sähköpostilla lastensuojeluilmoitukset.vantaa@vantaa.fi

Liite 5: Ilmoitus lapseen kohdistuneesta rikosepäilystä

ILMOITUS LAPSEEN KOHDISTUNEESTA RIKOSEPÄILYSTÄ (Lastensuojelulaki 25§ 3 mom.)

Se. 6556 PIRTTIÄNK
 Sairaustie 11
 PL 401173624 00001
 00001
 Puhelinnumero 010 25 281

OHJEITA TUTKINTAPYYNNÖN LAATIJALLE

Lastensuojelulaki edellyttää eri viranomaistahoja salassapitosäännösten estämättä ilmoittamaan poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tullut seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu seksuaalirikos tai henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos.

Rikosta on syytä epäillä, kun asiaa huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen. Säännös koskee kaikkia seksuaalirikoksia. Väkivaltarikoksista säännös koskee lievää pahoinpitelyä vakavampia lokoja. Lievä pahoinpitely arvioidaan ottaen huomioon väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähyys, sekä olosuhteet kokonaisuudessaan. Vaikka ilmoitusvelvollisuutta poliisille ei olisi, asiassa voi olla tarve tehdä lastensuojeluilmoitus.

Aina ennen tutkintapyyntöä, konsultoi poliisia.

Konsultoinnit: p.0295 436437 ensisijaisesti keskiviikkoisin klo 9-11 (ei kiireellisissä tapauksissa). Jos kyseessä on akuutti, kiireellinen tilanne, yhteys virka-aikana 8-16 rikostutkinnan vuoro esimieheen p. 0295413625 tutkintatoimien käynnistämiseksi välittömästi, virka-ajan ulkopuolella yhteys hätäkeskukseen 112.

Tutkintapyyntö kaavake on esitutkintapöytäkirjan liite ja mahdollisesti julkiseksi tuleva asiakirja. Sen vuoksi siihen kirjataan asiat tarkasti ja oleellisin osin. Selostus osaan vain epäiltyä rikosta koskeva tieto ja se mitä lapsi on oma-aloitteisesti kertonut tai mitä olet muuta kautta saanut tietää. **ÄLÄ HAASTATTELE LASTA!**

Esimerkiksi "XX on kertonut koulunsa kuraattorille x.x.2016, että häntä pahoinpidellään kotona. XX on kertonut isän tukistavan... kuraattori havainnut jälkiä.. Pyydetään tutkimaan onko asiassa tapahtunut rikosta " tai

"Lapsi xx kertoi sosiaalityöntekijälle tapaamisen yhteydessä...

Kuka kertoi, kenelle ja mitä kerrottiin. Lisäksi oleellista on mikäli nähtävissä esim. jälkiä pahoinpitelystä, kuka näki ja missä.

Rikostutkinnan kannalta tärkeä tieto on tapahtuma-aika ja paikka, mutta aina sitä ei ole mahdollista varsinkaan lapsen kertomuksesta selvittää. Siinä tapauksessa voi mainita, että tarkkaa aikaa ja paikkaa ei ole tiedossa.

Tutkintapyyntöä tekijän käytettävissä oleva aiheeseen liittyvä materiaali pyydetään aina liittämään tutkintapyyntöön.

Kaavaketta ei saa lähettää sähköisesti tietoturvariskin vuoksi, vaan se toimitetaan joko henkilökohtaisesti tai postin välityksellä poliisille.